

Синтез та біологічна активність похідних 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден) оцтової кислоти

С.В.Колісник, В.В.Болотов, С.Г.Леонова, О.В.Колісник

Національний фармацевтичний університет, кафедра аналітичної хімії
Харків, Україна

Здійснено синтез амідованих похідних 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти. Будову синтезованих речовин доведено сучасними методами інструментального аналізу (у т.ч. рентгеноструктурного). Вивчена антигіпоксична активність синтезованих сполук.

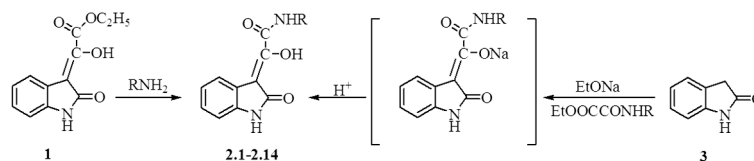
Ключові слова: синтез, похідні 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти, антигіпоксична активність.

ВСТУП

Важливим аспектом оптимізації пошуку нових лікарських субстанцій є розробка нових оригінальних економічно вигідних методів синтезу, встановлення закономірностей зв'язку між хімічною будовою та біологічною дією сполук, що складає теоретичний фундамент для розвитку цілеспрямованого синтезу і дозволяє уникнути тотального фармакологічного скринінгу всіх синтезованих речовин.

Аналіз наукової та патентної літератури свідчить про перспективність пошуку біо-

логічно активних сполук серед похідних 2-оксоіндоліну. У медичну практику впроваджено ряд лікарських засобів, серед яких протівірусний препарат метисазон [4], засіб для лікування паркінсонізму – ропінірол [9]; до 2-оксоіндолінових інгібіторів протеїн-тирозинкінази відноситься сунітініб, що проявляє високу протипухлинну активність у випадках, коли пухлинні клітини резистентні до традиційної цитотоксичної хіміотерапії [11]. Нещодавно було відкрито новий клас анальгетиків, протизапальних та протиартритних засобів, найбільш активним з яких є тенідап [8, 10]. Дослідження в галузі синтезу 2-оксоіндолін-карбонових кислот та їх похідних є одним з наукових напрямів НФаУ (наукові школи проф. П.О.Петюніна, проф. В.В.Болотова). Проте біологічна активність похідних із фрагментом 2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти практично не досліджувалась. Тому з метою пошуку нових біологічно активних сполук у ряду 2-оксоіндоліну ми зосередили свою увагу на синтезі похідних 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти, які поєднують в одній структурі оксоіндоліновий цикл та фрагмент оцтової кислоти – двох активних фармакофорів, та на дослідженні впливу на проявів біологічних властивостей подібного комбінування.

2.1 R=Me; 2.2 R=Et; 2.3 R=Bn; 2.4 R=піридин-2-ілметил; 2.5 R=піридин-3-ілметил; 2.6 R=(CH₂)₆Ph; 2.7 R=тіазол-2-іл; 2.8 R=4-(адамантил-1)-тіазол-2-іл; 2.9 R=1,5-диметил-3-оксо-2-феніл-2,3-дигідро-1H-піразол-4-іл; 2.10 R=Py-2; 2.11 R=5-Cl-Py-2; 2.12 R=5-F-Py-2; 2.13 R=4-піколіл; 2.14 R=Py-3.

Рис. 1. Синтез амідованих похідних 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти (2.1-2.14).

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Алкіл- та гетериламіди 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-ілден)оцтової кислоти (2.1-2.14) були синтезовані конденсацією етилового естеру 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-ілден)оцтової кислоти (1) з еквімолярними кількостями відповідних амінів у середовищі диметилформаміду або етанолу (рис. 1).

Інший спосіб отримання амідів (2.1-2.14) полягає у взаємодії естерів оксамінових кислот із оксіндолом (3) у середовищі абсолютного етанолу в присутності натрію етанолату, який беруть в еквімолярних кількостях. Зазначена

конденсація для нас викликала інтерес з точки зору підтвердження структури цільових амідів (зустрічний синтез):

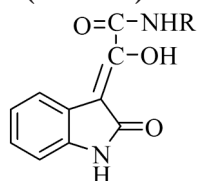
При вивченні об'єктів дослідження з метою підтвердження будови та чистоти синтезованих речовин у роботі було використано фізико-хімічні методи, наведені в Державній фармакопеї України (ДФУ, вид. 1) [1].

Температури плавлення визначали каплярним методом на приладі ПТМ (М). Елементний аналіз вмісту нітрогену проводили на автоматичному аналізаторі «СНН» модель ЕА 1108 «Carlo Erba».

ІЧ-спектри були зареєстровані на приладі «Tensor 27» у таблетках КВr, концентрація речовини – 1%.

ТАБЛИЦЯ 1

Характеристики амідів 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-ілден)оцтової кислоти (2.1-2.14) загальної формули

Сполука	R	Брутто-формула	Знайдено N, % Розраховано N, %	Т пл., °С	Вихід, %
2.1	CH ₃	C ₁₁ H ₁₀ N ₂ O ₃	<u>12,82</u> 12,84	267-269	93
2.2	C ₂ H ₅	C ₁₂ H ₁₂ N ₂ O ₃	<u>12,07</u> 12,06	258-260	91
2.3	Вп	C ₁₇ H ₁₄ N ₂ O ₃	<u>9,50</u> 9,52	224-226	96
2.4	Піридин-2-ілметил	C ₁₆ H ₁₃ N ₃ O ₃	<u>14,21</u> 14,23	223-225	82
2.5	Піридин-3-ілметил	C ₁₆ H ₁₃ N ₃ O ₃	<u>14,21</u> 14,23	220-222	84
2.6	(CH ₂) ₂ Ph	C ₁₈ H ₁₆ N ₂ O ₃	<u>9,11</u> 9,09	250-252	93
2.7	Тіазол-2-іл	C ₁₃ H ₉ N ₃ O ₃ S	<u>14,64</u> 14,63	259-261	50,1
2.8	4-(адамантил-1)-тіазол-2-іл	C ₂₃ H ₂₃ N ₃ O ₃ S	<u>9,98</u> 9,97	272-274	84,5
2.9	1,5-диметил-3-оксо-2-феніл-2,3-дигідро-1Н-піразол-4-іл	C ₂₁ H ₁₈ N ₄ O ₄	<u>14,33</u> 14,35	232-234	92,3
2.10	Py-2	C ₁₅ H ₁₁ N ₃ O ₃	<u>14,96</u> 14,94	234-236	45,5
2.11	5-Cl-Py-2	C ₁₅ H ₁₀ ClN ₃ O ₃	<u>13,32</u> 13,31	290-292	77,2
2.12	5-F-Py-2	C ₁₅ H ₁₀ FN ₃ O ₃	<u>14,07</u> 14,04	289-291	77,6
2.13	4-піколіл	C ₁₆ H ₁₃ N ₃ O ₃	<u>14,21</u> 14,23	284-286	40,6
2.14	Py-3	C ₁₅ H ₁₁ N ₃ O ₃	<u>14,96</u> 14,94	272-274	72,6

ТАБЛИЦЯ 2

ЯМР ¹H спектри амідів 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти (2.1-2.14)

Сполука	Хімічні зсуви, δ, м.ч.				
	ОН-єнол (1H, с)	NH-індол (1H, с)	CONH (1H, с)	Ar-H	Сигнали протонів інших функціональних груп
2.1	16,05	11,92	11,11	8,09-6,74, м, 4H	2,75 (3H, д, CH ₃)
2.2	16,09	11,90	11,17	8,04-6,73, м, 4H	3,35 (2H, м, CH ₂), 1,12 (3H, т, CH ₃)
2.3	16,51	11,89	10,28	8,10-6,89, м, 9H	4,47 (2H, д, CH ₂)
2.4	16,08	11,85	10,18	8,50-6,95, м, 8H	4,42 (2H, д, CH ₂)
2.5	16,08	11,81	10,30	8,50-7,02, м, 8H	4,48 (2H, д, CH ₂)
2.6	16,59	11,84	9,78	8,09-6, 19, м, 9H	3,51 (2H, м, CH ₂ CH ₂), 2,88 (2H, м, CH ₂ CH ₂)
2.7	15,24	12,91	10,74	7,95-6,96, м, 6H	
2.8	14,87	11,69	11,07	7,97-6,75, м, 5H	2,01 (3H, с, γ-Надам.), 1,85 (6H, с, δ-Надам.), 1,61 (6H, с, β-Надам.)
2.9	15,89	11,90	10,67	8,12-6,97, м, 9H	3,40 (3H, с, NCH ₃), 2,20 (3H, с, CH ₃)
2.10	15,89	12,57	11,45	8,42-6,75, м, 8H	
2.11	15,89	12,70	11,35	8,45-6,85, м, 7H	
2.12	15,89	12,45	11,41	8,50-6,83, м, 7H	
2.13	15,89	11,51	10,36	8,30-6,52, м, 7H	2,35 (3H, с, CH ₃)
2.14	15,89	11,78	11,74	8,41-6,95, м, 8H	

Спектри ЯМР ¹H синтезованих речовин записані на спектрофотометрі Varian Mercury VX-200 (робоча частота складає 200 MHz). Розчинник ДМСО-*D*₆, внутрішній стандарт — тетраметилсилан (ТМС). Хімічні зсуви наведені в шкалі δ (м.ч.).

N-бензиламід 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти (2.3)

А. До 2,33 г (0,01 моль) етилового естеру 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти (1) в 10 мл ДМФА додають 1,06 г (0,01 моль) бензиламіну. Реакційну суміш кип'ятять зі зворотнім холодильником протягом 60 хв., охолоджують, виливають у воду. Через 12 годин жовтий осад, що утворився, відфільтровують, промивають водою і перекристалізують з етанолу. Вихід: 2,8 г (96 %). T_{пл.} = 224-226°C. ЯМР ¹H, δ, м.ч., (J, Гц): 16.51 (1H, с, ОН-єнол), 11.89 (1H, с, NH-індол), 10.28 (1H, с, NH-амід), 8.10 (1H, д, 4-H_{аром.}), 7.48-7.21 (5H, м, 2',3',4',5',6'-H), 7.14-6.89 (3H, м, 5,6,7-H_{аром.}), 4.47 (2H, д, NHCH₂). Знайдено, %: N 9.50. C₁₇H₁₄N₂O₃. Вираховано, %: N 9.52.

Сполуки 2.1-2.2, 2.4-2.14 отримують аналогічно.

Б. У круглодонній колбі в 15 мл абсолютно го етанолу розчиняють 0,23 г (0,01 моль) металевого натрію і до отриманого розчину додають 1,33 г (0,01 моль) 2-оксиндолу (3). Нагрівають суміш до повного розчинення 2-оксиндолу, після чого в колбу переносять 0,01 моль відповідного естеру оксамінової кислоти і продовжу-

ють кип'ятіння на водяній бані протягом 40 хвилин. Після охолодження реакційну суміш переносять у воду, підкислену хлоридною кислотою до pH 3-4. Осад, що утворився, відфільтровують, промивають водою, висушують і перекристалізують з етанолу.

Проба змішування речовин, отриманих за методами А і Б, не дає депресії температури плавлення.

Вивчення антигіпоксичної активності синтезованих сполук проводили на кафедрі патологічної фізіології НФаУ під керівництвом д.м.н., проф. А.І.Березнякової на моделі гіпоксичної гіпоксії в дозі 1/10 їх LD₅₀ у порівнянні з контролем та дією еталонного препарату мексидолу [3].

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Синтезовані аміді 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти (2.1-2.14) представляють собою жовті кристалічні речовини, нерозчинні у воді, розчинні при нагріванні в 1,4-діоксані, диметилформаміді, диметилсульфоксиді.

Будова синтезованих сполук підтверджена даними елементного аналізу, ІЧ- та ПМР-спектрів, а індивідуальність — методом хроматографії в тонких шарах сорбенту (табл. 1, 2).

Аналіз ЯМР ¹H спектрів сполук (2.1-2.14) показав, що в області 6,19-8,50 м.ч. спостері-

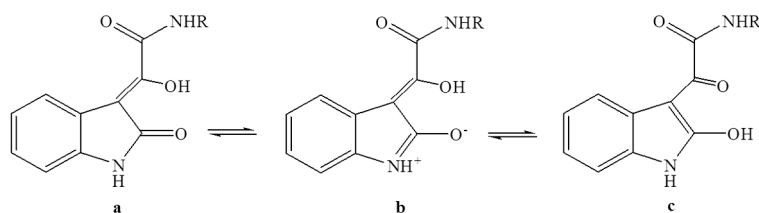

Рис. 2. Резонансні структури молекул *N*-бензиламідів та *N*-(1,5-диметил-3-оксо-2-феніл-2,3-дигідро-1*H*-піразол-4-іл)амідів та 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти.

гається ABCD-система ароматичних протонів у вигляді розширених сигналів. При цьому сигнал протону в положенні 4 2-оксоіндолінового фрагмента спостерігається у вигляді розширеного дублету (у деяких випадках — у вигляді широкого синглетного сигналу в результаті злиття компонента) в області 8,10-8,50 м.ч. Сигнали протонів у положеннях 5,6,7 гетероциклу розташовані поруч — в області 6,19-7,34 м.ч. і в залежності від структури сполук можуть спостерігатися як окремими сигналами, так і у вигляді складного мультиплету. Два сигнали в області 11,51-12,91 м.ч. та 9,78-11,74 м.ч. відносяться до NH-протонів індолінового та карбамідного фрагментів відповідно. Свідченням того, що в ДМСО переважає енольна таутомерна форма, є зумовлені протонами OH-груп синглетні сигнали інтенсивністю 1H в характерній для енолів області.

Просторова будова синтезованих амідів була досліджена за допомогою РСА на прикладі *N*-бензиламідів [5] та *N*-(1,5-диметил-3-оксо-2-феніл-2,3-дигідро-1*H*-піразол-4-іл)амідів та 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти [6]. З'ясовано, що будову молекул досліджених сполук можна представити як суперпозицію трьох резонансних структур з переважним вкладом структури **с** (рис. 2) на відміну від етилового естеру (**1**) з таким же фрагментом, де основний вклад у будову молекули вносила резонансна структура **а** [2].

Висока антигіпоксична активність за показником тривалості життя мишей була виявлена практично в усіх досліджуваних амідів та 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти. При їх введенні життя тварин збільшувалось в 1,5-2,2 рази відносно контролю. Найбільш активним виявився *N*-(2-фенілетил)амід та 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти (**2.6**) (умовна назва «Оксоіндолін»), який за антигіпоксичною дією перевищує мексидол та має набагато нижчу токсичність [7].

ВИСНОВКИ

1. Взаємодію етилового естеру 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти з аліфатичними та гетероциклічними амінами отримано амідовані похідні 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти.

2. Структура та індивідуальність синтезованих сполук підтверджені даними елементного аналізу, УФ-, ІЧ-, ПМР-спектроскопії, рентгеноструктурного аналізу, а також зустрічним синтезом. За результатами РСА встановлено стереоструктуру *N*-бензиламідів та *N*-(1,5-диметил-3-оксо-2-феніл-2,3-дигідро-1*H*-піразол-4-іл)амідів та 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти.

3. Виявлена висока антигіпоксична активність у синтезованих сполук. Найбільш активна з них *N*-(2-фенілетил)амід та 2-гідрокси-2-(2-оксоіндолін-3-іліден)оцтової кислоти (умовна назва «Оксоіндолін») рекомендована для поглиблених досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна фармакопея України / ДП «Науково-експертний фармакопейний центр». 1-е вид. — Х.: РИРЕГ, 2001. — 556 с.
2. Колесник С.В. Рентгеноструктурное исследование этилового эфира 2-оксоиндолин-3-глиоксиловой кислоты / С.В.Колесник, В.В.Болотов, С.В.Шишкина // Укр. журнал клін. та лаб. мед. — 2009. — Т.4, №2. — С. 84-87.
3. Лукьянова, Л.Д. Методические рекомендации по отбору антигіпоксантов. — М.: 1990. — 18 с.
4. Машковский М.Д. Лекарственные средства / М.Д.Машковский. — 15-е изд., перераб., испр. и доп. — М.: Новая Волна, 2005. — 1200 с.
5. Рентгеноструктурное исследование (2E)-*N*-бензил-2-гідрокси-2-(2-оксо-1,2-дигідро-3*H*-індол-3-иліден)-ацетамида / С.В. Колесник, В.В. Болотов, С.В. Шишкина, Е.В. Колесник // Укр. журнал клін. та лаб. медицини. — 2010. — Т.5, №4. — С. 215-218.
6. Рентгеноструктурное исследование *N*-(1,5-диметил-3-оксо-2-феніл-2,3-дигідро-1*H*-піразол-4-ил)-2-гідрокси-2-(оксо-1,2-дигідро-3*H*-індол-3-иліден)ацетамида / С.В.Колесник, В.В.Болотов,

- О.О.Алтухов, С.В.Шишкіна // Укр. журнал клін. та лаб. медицини. — 2010. — Т.5, №1. — С. 76-79.
7. Патент на винахід Україна 85318, МПК (2006) C07D209/04 (2006.01), C07D209/34 (2006.01). N-2(фенілетил)амід-2-оксоіндолін-3-гліоксилової кислоти з антигіпоксичною, протизапальною, діуретичною дією / В.В.Болотов, С.В.Колісник, А.І.Березнякова, І.І.Шевцов — №а 200708419; заявл. 23.07.07; опубл. 10.06.09, Бюл. №11. — 6 с.
 8. Пат. RU № 2011381, МПК⁵ А 61 К 31/38. Способ получения кристаллической натриевой соли 5-хлор-3-(2-теноил)-2-оксиндол-1-карбоксамида / Д.Д.М.Аллен, Б.Т.О'Нейл. — №6414718/14; заявл. 01.08.1989. опубл. 30.04.1994.
 9. Jost W.H. Ropinirol, a non-ergoline dopamine agonist / W.H.Jost, D.T.Angersbach. — CNS Drug Reviews. — 2005. — Vol. 11. — №3. — P. 253-272.
 10. New routes to oxindole derivatives / M.Porcs-Makkay, B.Volk, R.Kapiller-Dezsöfi [et al.]. — Monatshefte für Chemie. — 2004. — Vol. 135. — №6. — P. 697-711.
 11. Roskoski R.Jr. Sunitinib: A VEGF and PDGF receptor protein kinase and angiogenesis inhibitor / R.Jr.Roskoski. — Biochem. Biophys. Res. Commun. — 2007. — Vol. 356. — №2 — P. 323-328.

С.В.Колесник, В.В.Болотов, С.Г.Леонова, Е.В.Колесник. Синтез и биологическая активность производных 2-гидрокси-2-(2-оксоиндолин-3-илиден)уксусной кислоты. Харьков, Украина.

Ключевые слова: синтез, производные 2-гидрокси-2-(2-оксоиндолин-3-илиден)уксусной кислоты, антигипоксическая активность.

Осуществлен синтез амидированных производных 2-гидрокси-2-(2-оксоиндолин-3-илиден)уксусной кислоты. Строение синтезированных соединений доказано современными методами инструментального анализа (в т.ч. рентгеноструктурного). Изучена антигипоксическая активность синтезированных соединений.

S.V.Kolesnik, V.V.Bolotov, S.G.Leonova, O.V.Kolesnik. Synthesis and biological activity of the derivatives of 2-hydroxy-2-(2-oxoindolin-3-ylidene)acetic acid. Kharkiv, Ukraine.

Key words: synthesis, derivatives of 2-hydroxy-2-(2-oxoindolin-3-ylidene)acetic acid, antihypoxant activity.

The synthesis of amides 2-hydroxy-2-(2-oxoindolin-3-ylidene)acetic acid has been carried out. The structure of the compounds has been confirmed by the modern methods of instrumental analysis (including X-ray diffraction method). The antihypoxant activity of synthesized substances has been studied.

Надійшла до редакції 16.06.2012 р.